

การสอนวัฒนธรรมในบริบทโลกปัจจุบัน

ชนยา ด่านสวัสดิ์*

บทนำ

ในการเรียนการสอนภาษาต่างประเทศไม่อาจมีใครปฏิเสธได้ว่าการเรียนรู้ “วัฒนธรรม” เป็นสิ่งที่จำเป็นและไม่อาจแยกออกจากการเรียนการสอนภาษาต่างประเทศได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริบทโลกในปัจจุบัน ทั้งนี้ เพราะการเรียนรู้วัฒนธรรมจะช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจภาษาต่างประเทศและเข้าใจวัฒนธรรมของเจ้าของภาษานั้น ๆ มากขึ้น ผู้เรียนจะเรียนภาษาอย่างมีเหตุผล อีกทั้งการเรียนการสอนวัฒนธรรมยังช่วยสร้างแรงจูงใจในการเรียนให้กับผู้เรียนภาษาต่างประเทศด้วยการเรียนรู้ ค้นคว้า และสนุกสนานไปกับกิจกรรมที่เกี่ยวข้องทางวัฒนธรรมต่าง ๆ

บริบทและความต้องการของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปส่งผลให้การสอนวัฒนธรรมในชั้นเรียนภาษาต่างประเทศพัฒนามาเป็นลำดับ ทั้งในส่วนของทฤษฎีการสอนภาษาต่างประเทศ เนื้อหาวัฒนธรรมที่สอน และบทบาทของครูผู้สอนด้วย บทความนี้จึงมีวัตถุประสงค์ที่จะนำเสนอการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวเพื่อให้เข้าใจที่มา ความเป็นไป และสภาพปัจจุบันของการสอนวัฒนธรรม

วิวัฒนาการการสอนวัฒนธรรม

การสอนวัฒนธรรมในชั้นเรียนภาษาฝรั่งเศสเป็นภาษาต่างประเทศนั้น มีวิวัฒนาการและทฤษฎีการสอนที่เป็นไปในแนวเดียวกันกับวิธีการสอนภาษา

ต่างประเทศอื่น ๆ โดยในระยะแรกที่เป็นการสอนแบบขนบนิยม (méthode traditionnelle) นั้นยังไม่ได้มีการสอนวัฒนธรรม (culture) ในชั้นเรียนอย่างเป็นทางการเป็นเรื่องราว ผู้เรียนได้เรียนรู้ปรัชญา ประวัติศาสตร์ ศิลปะ ชีวิตความเป็นอยู่ วิถีคิดของคนฝรั่งเศส ซึ่งรวมเรียกว่าวัฒนธรรมชั้นสูง (culture savante) ผ่านทางบทอ่านวรรณคดีซึ่งผู้สอนใช้เป็นเนื้อหาหลักในการสอน

ในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ ๒๐ หลังการปฏิวัติอุตสาหกรรม เกิดการขยายตัวทางการค้าและอุตสาหกรรม วิธีการสอนภาษาจึงเปลี่ยนไปเป็นการสอนแบบตรง (méthode directe) ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้เรียนสามารถพูดและเขียนภาษาต่างประเทศเพื่อใช้ประโยชน์ในการติดต่อสื่อสารทางธุรกิจได้ ดังนั้น การเรียนการสอนจึงเน้นการฟัง-พูด และการโต้ตอบระหว่างครู-นักเรียน โดยใช้สถานการณ์จริงในห้องเรียนเป็นตัวกำหนดการเรียนการสอน ส่วนในเรื่องของวัฒนธรรมนั้นก็ยังคงเป็นการเรียนรู้วัฒนธรรมผ่านทางงานวรรณกรรมเหมือนเช่นเดิม

ในช่วง ค.ศ. ๑๙๔๐-๑๙๗๐ ได้เกิดวิธีการสอนภาษาแบบใหม่ที่พัฒนามาจาก “The Army Method” ซึ่งเป็นวิธีการสอนภาษาต่างประเทศให้กับทหารที่จะถูกส่งไปประจำการตามภูมิภาคต่าง ๆ ของโลกในช่วงสงครามโลกครั้งที่ ๒ การสอนภาษา

* อาจารย์ประจำภาควิชาภาษาฝรั่งเศส คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

แบบใหม่นี้คือ การสอนแบบฟัง-พูด (méthode audio-orale) โดยให้ผู้เรียนพูดตามเสียงของเจ้าของภาษาที่ได้อัดเทปไว้ การสอนแบบนี้เน้นการทำซ้ำเพื่อให้เกิดความเคยชิน (habitude) จนสามารถใช้ภาษาได้ อย่างไรก็ตาม ยังไม่ปรากฏว่ามีการสอนวัฒนธรรมในชั้นเรียนภาษาอย่างเป็นจริงเป็นจัง ผู้เรียนยังคงเรียนรู้เนื้อหาวัฒนธรรมผ่านทางคำศัพท์ ตัวอย่างประโยค และบทสนทนาที่ผู้สอนนำมาใช้ในห้องเรียนเท่านั้น

กล่าวได้ว่าการสอนวัฒนธรรมในชั้นเรียนภาษาต่างประเทศเริ่มขึ้นอย่างจริงจังในช่วงหลังของการสอนแบบโสตทัศนศึกษา (méthode structurale audiovisuelle) ดังจะเห็นได้จากเนื้อหาของแบบเรียนภาษาฝรั่งเศสเป็นภาษาต่างประเทศในสมัยนั้นที่สร้างขึ้นโดยอ้างอิงข้อมูลจากภาษาฝรั่งเศสพื้นฐาน ๑ และ ๒ (Français fondamental I et II) แบบเรียนในยุคนั้นได้สะท้อนวัฒนธรรมของคนฝรั่งเศสผ่านทางคำศัพท์ในหมวดต่าง ๆ ที่ปรากฏในแบบเรียนอย่างชัดเจนขึ้น ดังเช่น

- เสื้อผ้า (les vêtements)
- บ้าน (la maison)
- เครื่องเรือน (les meubles de la maison)
- อาหารและเครื่องดื่ม (les aliments et les boissons des repas)
- เครื่องครัว (les ustensiles de cuisine)
- โรงเรียนและสิ่งที่เกี่ยวข้อง (l'école et le matériel correspondant)
- เมือง (la ville) หมู่บ้าน (le village)
- การคมนาคม (les moyens de transport)
- อาชีพต่าง ๆ (les différents métiers)
- สัตว์ (les animaux)

นอกจากนี้การสอนแบบโสตทัศนศึกษายังมีการนำเอกสารจริง (documents authentiques)

มาประกอบการเรียนการสอนภาษา ได้แก่ เอกสารจริงที่เป็นเสียง (document oral) เช่น เทปบทสนทนา เทปเพลง วิดีทัศน์สารคดี ภาพยนตร์ เป็นต้น และเอกสารจริงที่เป็นข้อเขียน (document écrit) เช่น หนังสือพิมพ์ฝรั่งเศส วารสาร รายการอาหาร แผ่นพับโฆษณา ใบประกาศ ตั๋วรถไฟ เป็นต้น ซึ่งการนำเอกสารจริงต่าง ๆ มาใช้ในห้องเรียนนี้ทำให้ผู้เรียนได้สัมผัสกับวัฒนธรรมฝรั่งเศสที่เป็นรูปธรรมมากขึ้นผ่านทาง “สื่อ” ที่มีอยู่จริงในชีวิตประจำวันของคนฝรั่งเศส การเรียนการสอนวัฒนธรรมที่ดูเป็นจริงเป็นจังมากขึ้นนี้เป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาไปสู่การสร้างเอกสารการเรียนการสอนทางวัฒนธรรมโดยเฉพาะ (dossier de civilisation) เช่น *Langue et civilisation* (๑๙๗๑) และ *Interlignes* (๑๙๗๕-๑๙๗๙) เป็นต้น ทั้งนี้ผู้สอนสามารถดึงเนื้อหาจากเอกสารการเรียนการสอนทางวัฒนธรรมโดยเฉพาะนี้ไปใช้สอนเพิ่มเติมจากหนังสือแบบเรียนได้ ในส่วนของเนื้อหาทางวัฒนธรรมของการสอนแบบนี้ นอกจากจะสอนวัฒนธรรมขั้นสูงแล้ว ยังเพิ่มเนื้อหาในส่วนของวัฒนธรรมประจำวัน (culture quotidienne/culture courante) ซึ่งได้แก่ ชีวิตประจำวัน อาหาร การกิน ฤดูกาล สังคม เศรษฐกิจ การเมือง ฯลฯ เข้าไปอีกด้วย

การเรียนการสอนวัฒนธรรมในชั้นเรียนภาษาฝรั่งเศสเป็นภาษาต่างประเทศจึงมีความสำคัญมากขึ้นคู่ขนานไปกับการเรียนการสอนตัวภาษามากจนถึงปัจจุบันที่เป็นการสอนภาษาตามแนวคิดภาษาเพื่อการสื่อสาร (approche communicative) ตามแนวคิดการสอนภาษาเพื่อการสื่อสารนี้ การสื่อสารจะประสบความสำเร็จได้นั้น นอกจากความรู้ทางด้านตัวภาษาแล้ว (composante linguistique) ผู้พูดจะต้องมีความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรม กฎเกณฑ์

สังคม (composante sociolinguistique) เพื่อที่จะสามารถเลือกใช้ภาษาได้อย่างถูกต้อง เหมาะสมกับสถานการณ์และเจตนากรณีในการสื่อสาร รวมทั้งจะต้องมีความสามารถในการสื่อความอย่างเป็นเหตุเป็นผล มีเอกภาพ เชื่อมโยงกัน (composante discursive) และมีกลยุทธ์ในการสื่อสาร (composante stratégique) ที่เหมาะสม (Cuq & Gruca, 2003) จะเห็นได้ว่าการเรียนการสอนภาษาเพื่อการสื่อสารนั้นให้ความสำคัญกับความรู้ด้านวัฒนธรรมของผู้เรียนภาษาต่างประเทศในฐานะองค์ประกอบหนึ่งที่จะทำให้การสื่อสารประสบความสำเร็จ

เหตุการณ์สำคัญอีกเหตุการณ์หนึ่งที่ทำให้การเรียนการสอนวัฒนธรรมในชั้นเรียนภาษาต่างประเทศพัฒนาไปอย่างมาก คือ การรวมตัวกันของประเทศต่าง ๆ ในทวีปยุโรปเพื่อก่อตั้งสหภาพยุโรป ดังจะเห็นได้ว่าทวีปยุโรปประกอบด้วยประเทศมากมายซึ่งต่างก็มีภาษาและวัฒนธรรมที่แตกต่างกันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของตนเอง การสื่อสารเพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ถูกต้อง ตรงตามความหมายจึงจำเป็นต้องคำนึงถึงวัฒนธรรมที่แตกต่างกันนั้นด้วย สหภาพยุโรปตระหนักถึงความสำคัญดังกล่าว ดังจะเห็นได้ว่า ตั้งแต่ปี ค.ศ. ๑๙๙๐ เป็นต้นมา CECRL (Le cadre européen commun de référence pour les langues) ได้ดำเนินการวิจัยและผลิตผลงานด้านการเรียนการสอนภาษาต่างประเทศที่เน้นเรื่องเกี่ยวกับสังคมวัฒนธรรม (socioculturel) และความเข้าใจระหว่างวัฒนธรรม (interculturel) ออกมามากมาย CECRL เน้นว่าความสามารถในการสื่อสารและความเข้าใจระหว่างวัฒนธรรมนี้เป็นกุญแจสำคัญของการศึกษาสำหรับพลเมืองยุโรปที่จะทำให้พวกเขาสามารถใช้ชีวิตอยู่ในสังคมพหุวัฒนธรรม (société pluriculturelle) เรียนรู้ความแตกต่างระหว่างกันเพื่อสร้างสังคมที่มีความเข้าใจ

ซึ่งกันและกัน มีความสามัคคีเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

ในปัจจุบันนี้จึงพบว่า นอกจากการเรียนการสอนภาษาเพื่อการสื่อสารแล้ว ยังมีการสอนภาษาอีกแบบหนึ่งที่เน้นการสอนวัฒนธรรมและความเข้าใจระหว่างวัฒนธรรม (approche culturelle et interculturelle) วัตถุประสงค์ของการเรียนการสอนแบบนี้ไม่ใช่การเปรียบเทียบให้ผู้เรียนเห็นความเหมือนหรือความต่างกันของวัฒนธรรม หากแต่ใช้การเปรียบเทียบความเหมือนหรือความต่างกันของวัฒนธรรมเพื่อให้ผู้เรียนรู้จักเปิดใจเรียนรู้ผู้อื่น เข้าใจผู้อื่นที่มีวัฒนธรรมแตกต่างจากตน และจากการเข้าใจผู้อื่นและวัฒนธรรมของผู้อื่นนี้จะทำผู้เรียนเข้าใจตนเองและตระหนักถึงคุณค่าวัฒนธรรมของตนเองดียิ่งขึ้น ผู้เรียนจะต้องเกิดความตระหนักรู้ระหว่างวัฒนธรรม (conscience interculturelle) คือ เข้าใจตนเอง เข้าใจผู้อื่น เคารพในความแตกต่างซึ่งกันและกัน (Windmüller, 2011) ในด้านเนื้อหาทางวัฒนธรรมของการสอนแบบนี้ พบว่ายังคงคล้ายคลึงกับเนื้อหาวัฒนธรรมที่สอนในการสอนภาษาเพื่อการสื่อสาร เพียงแต่เน้นเรื่องความเข้าใจระหว่างวัฒนธรรมมากขึ้น

เป็นที่ประจักษ์ว่า การสอนวัฒนธรรมในชั้นเรียนภาษาต่างประเทศทวีความสำคัญขึ้นโดยลำดับ ซึ่งเป็นไปตามบริบทและความต้องการของสังคมที่เปลี่ยนไป การเปลี่ยนแปลงไปของบริบทและความต้องการของสังคมนี้ยังส่งผลกระทบต่อ การกำหนดเนื้อหาวัฒนธรรมในแบบเรียนภาษาฝรั่งเศสสำหรับชาวต่างชาติอีกด้วย

เนื้อหาวัฒนธรรมในแบบเรียนยุคใหม่

จากการศึกษาเนื้อหาทางวัฒนธรรมในแบบเรียนภาษาฝรั่งเศสสำหรับชาวต่างชาติระดับ A1

และ A2 ตามกรอบมาตรฐานสากลสำหรับการสอนภาษาที่สองหรือภาษาต่างประเทศที่กำหนดโดยสหภาพยุโรป (Le cadre européen commun de référence pour les langues) ซึ่งตีพิมพ์โดยสำนักพิมพ์ในประเทศฝรั่งเศสระหว่าง ค.ศ. ๒๐๐๕-๒๐๐๙ จำนวน ๘ เล่ม ได้แก่ Entrée en matière I, Festival I, Métro Saint-Michel I, Métro Saint-Michel II, Alors? I, Echo I, Ici II และ Scénario I สามารถจัดรายละเอียดเนื้อหาวัฒนธรรมได้เป็น ๖ กลุ่มดังต่อไปนี้¹

๑) **La découverte de la France** ลักษณะประเทศฝรั่งเศสในภาพรวม ได้แก่

- Géographie ลักษณะกายภาพ
- Population ประชากร
- Symbols nationaux สัญลักษณ์ประจำชาติ

๒) **La culture traditionnelle** วัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิม ได้แก่

- Littérature วรรณกรรม
- Histoire ประวัติศาสตร์
- Art ศิลปะ
- Rétrospectives เรื่องราวเก่า ๆ
- Politiques การเมืองระบอบเก่า

๓) **La culture vivante** วัฒนธรรมประเพณีร่วมสมัย ได้แก่

- Langue ภาษา
- Musique et chanson เพลงและดนตรี
- Cinéma ภาพยนตร์
- Spectacles มหรสพ
- Loisirs งานอดิเรก
- Fêtes งานฉลองในเทศกาลต่าง ๆ

- Vacances วันหยุดและวันหยุดพักผ่อน
- Presse et média สื่อมวลชนแขนงต่าง ๆ
- Art multiculturel ศิลปะเชิงพหุวัฒนธรรม

๔) **La découverte de la vie française**

วิถีชีวิตของชาวฝรั่งเศส ได้แก่

- Famille/Foyer ครอบครัว
- Éducation การศึกษา
- Modes de vie การดำเนินชีวิต
- Travail/Métier การทำงาน/อาชีพ
- Consommation การบริโภคอุปโภค
- Transports et voyage การขนส่งมวลชนและการท่องเที่ยว
- Politique/Loi การเมือง/กฎหมาย
- Nouvelle typologie de la famille รูปแบบของครอบครัวยุคใหม่
- Nouvelle technologie เทคโนโลยีสมัยใหม่
- Écologie การรักษาสสิ่งแวดล้อม
- Féminisme สิทธิสตรี

๕) **La culture française dans le monde**

บทบาทของวัฒนธรรมฝรั่งเศสที่มีต่อประเทศต่าง ๆ ได้แก่

- Union européenne สหภาพยุโรป
- Francophonie ประชาคมโลกผู้พูดภาษาฝรั่งเศส
- Personnalités du monde francophone บุคคลที่มีชื่อเสียงของประเทศผู้พูดภาษาฝรั่งเศส

¹ ศึกษารายละเอียดเพิ่มเติมได้จาก ชนยา ตำนัสวัสต์ และคณะ (๒๕๕๓)

- Richesses linguistiques et artistiques ความรู้เรื่องของภาษาและศิลปะฝรั่งเศสที่ปรากฏในประเทศต่าง ๆ
- Attraction touristique การดึงดูดนักท่องเที่ยว

๖) La problématique interculturelle

ปัญหาความแตกต่างระหว่างวัฒนธรรม ได้แก่

- Immigration การอพยพ
- Discrimination/Droit de l'homme การแบ่งแยก/สิทธิมนุษยชน
- Réflexion interculturelle ความแตกต่างระหว่างวัฒนธรรม
- La vie des étudiants étrangers en France ชีวิตนักศึกษาต่างชาติในประเทศฝรั่งเศส
- Humanité มนุษยธรรม

เมื่อวิเคราะห์หัวข้อเนื้อหาทางวัฒนธรรมที่ปรากฏในแบบเรียนภาษาฝรั่งเศสสำหรับชาวต่างชาติทั้ง ๘ เล่มดังกล่าวเปรียบเทียบกับการวิเคราะห์เนื้อหาวัฒนธรรมในแบบเรียนชุด Méthode Orange เล่ม ๑ เล่ม ๒ และเล่ม ๓ (รัศมี จิวเจียม, ๒๕๓๘) พบแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงหัวข้อเนื้อหาทางวัฒนธรรมที่ปรากฏในแบบเรียนภาษาฝรั่งเศสสำหรับชาวต่างชาติดังนี้

● ลักษณะประเทศฝรั่งเศสในภาพรวม

ในแบบเรียนสมัยใหม่จะมีการกล่าวถึงประวัติความเป็นมา เรื่องราวในประวัติศาสตร์ของชาวฝรั่งเศส บุคคลผู้มีชื่อเสียงในอดีต สถาปัตยกรรม สถานที่สำคัญ ๆ ของประเทศฝรั่งเศสน้อยลง เมื่อเทียบกับแบบเรียนยุคเก่า ทั้งนี้เพราะแบบเรียนยุคเก่าจะเน้นการนำเสนอวัฒนธรรมระดับชาติ (culture nationale) ที่เป็นบริบทเฉพาะประเทศ

ฝรั่งเศสเท่านั้น แต่ในแบบเรียนสมัยใหม่จะให้น้ำหนักกับการนำเสนอข้อมูลเนื้อหาภูมิศาสตร์สถานที่ท่องเที่ยวที่อยู่นอกเหนืออาณาเขตประเทศฝรั่งเศส โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศต่าง ๆ ในยุโรป และประเทศผู้พูดภาษาฝรั่งเศส

● วัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิม

เป็นที่น่าสังเกตว่าในแบบเรียนสมัยใหม่บทอ่านที่เป็นเรื่องเกี่ยวกับวรรณกรรมมีน้อยลงเมื่อเทียบกับแบบเรียนสมัยก่อน เท่าที่พบจะมีการนำบทกวีสั้น ๆ หรือนิทานมาเป็นบทอ่านบ้าง หัวข้อเนื้อหาวัฒนธรรมเกี่ยวกับการเมืองภายในประเทศก็มีน้อยลงเช่นเดียวกัน ส่วนทางด้านศิลปะ จะเป็นการนำเสนอรูปภาพ ผลงานทางศิลปะมากกว่าเป็นบทอ่าน แต่สิ่งที่ปรากฏมากในแบบเรียนสมัยใหม่คือหัวข้อเนื้อหาวัฒนธรรมเกี่ยวกับเรื่องราวในอดีต เช่น รูปแบบบ้านในสมัยโบราณ (les maisons traditionnelles) ความเป็นมาของย่านเก่าแก่ในปารีส ความรู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของสถานที่สำคัญที่เป็นเอกลักษณ์และเป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลายหรือการสอดแทรกเนื้อหาเกี่ยวกับชีวิตในวัยเยาว์ของตัวละคร สะท้อนให้เห็นการทวนระลึกถึงความเป็นมา และความต้องการดำรงอัตลักษณ์ของตนท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของกระแสโลกที่หมุนไปอย่างรวดเร็ว

● วัฒนธรรมประเพณีร่วมสมัย

หัวข้อเนื้อหาวัฒนธรรมที่ยังคงพบมากเหมือนในแบบเรียนสมัยก่อน ได้แก่ งานอดิเรก วันหยุดและวันหยุดพักผ่อน งานฉลองในเทศกาลต่าง ๆ สื่อมวลชนแขนงต่าง ๆ ซึ่งเป็นวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับวิถีชีวิตของคนฝรั่งเศส ส่วนหัวข้อที่ปรากฏน้อยลง ได้แก่ เพลง ดนตรี ภาพยนตร์

มหรสพของประเทศฝรั่งเศส โดยมีการนำเสนอวัฒนธรรมประเพณีร่วมสมัยในบริบทของประเทศผู้พูดภาษาฝรั่งเศสอื่น ๆ เช่น ประเทศแคนาดา ประเทศเบลเยียม กลุ่มประเทศในทวีปแอฟริกาได้มากขึ้น นอกจากนี้ยังมีการนำเสนอหัวข้อเกี่ยวกับศิลปะเชิงพหุวัฒนธรรม ซึ่งชี้ให้เห็นว่าประเทศฝรั่งเศสเน้นความเป็นสากลมากขึ้น รวมทั้งให้ความสำคัญกับวัฒนธรรมที่หลากหลายซึ่งสอดคล้องกับสังคมของประเทศฝรั่งเศสในปัจจุบัน

● วิถีชีวิตของชาวฝรั่งเศส

หัวข้อเนื้อหาวัฒนธรรมเกี่ยวกับวิถีชีวิตของชาวฝรั่งเศสที่ไม่ได้เปลี่ยนแปลงไปจากแบบเรียนสมัยก่อน ได้แก่ การศึกษา การดำเนินชีวิต การทำงาน/อาชีพ การขนส่งมวลชนและการท่องเที่ยว การเมือง/กฎหมาย แต่รายละเอียดของเนื้อหาจะเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม โดยจะมีความสอดคล้องกับยุคสมัยและเหตุการณ์ที่เปลี่ยนไป อย่างไรก็ตามพบว่าหัวข้อที่ปรากฏขึ้นใหม่ ได้แก่ รูปแบบครอบครัวยุคใหม่ เช่น การที่หญิงชายอยู่กินร่วมกันโดยไม่จัดพิธีแต่งงานตามประเพณี การทำสัญญาการใช้ชีวิตอยู่ร่วมกัน (PACS) หรือรูปแบบครอบครัวยุคใหม่ที่พ่อแม่ต่างมีลูกติดแล้วมาใช้ชีวิตอยู่ร่วมกัน เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีการนำเสนอหัวข้อเกี่ยวกับเทคโนโลยีสมัยใหม่ในแบบเรียนด้วย เช่น การหาความรู้ การเล่นเกม การสื่อสารผ่านทางอินเทอร์เน็ต และการโคลนนิ่ง เป็นต้น ซึ่งก็สอดคล้องกับรูปแบบการดำเนินชีวิตท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ในปัจจุบัน รวมทั้งพบว่าการพูดถึงเรื่องสิทธิสตรีและการรักษาสังแวดล้อมด้วย ซึ่งเป็นประเด็นปัญหาที่ทันสมัยตามภาวะการณ์ของโลกในปัจจุบัน

● บทบาทของวัฒนธรรมฝรั่งเศสที่มีต่อประเทศต่าง ๆ

หัวข้อเนื้อหาวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับบทบาทของวัฒนธรรมฝรั่งเศสที่มีต่อประเทศต่าง ๆ มีความเปลี่ยนแปลงอย่างชัดเจน ในแบบเรียนสมัยก่อนจะมีการกล่าวถึงแต่เพียงเมืองควิเบกซึ่งได้รับอิทธิพลทางภาษาและวัฒนธรรมจากประเทศฝรั่งเศสโดยตรง แต่ในแบบเรียนสมัยใหม่ มีการกล่าวถึงสหภาพยุโรป ประชาคมโลกผู้พูดภาษาฝรั่งเศส บุคคลที่มีชื่อเสียงของประเทศผู้พูดภาษาฝรั่งเศส ความรุ่งเรืองของภาษาและศิลปะฝรั่งเศสที่ปรากฏในประเทศต่าง ๆ แสดงให้เห็นว่าประเทศฝรั่งเศสต้องการรักษาไว้ซึ่งบทบาทและความสำคัญของภาษาฝรั่งเศส รวมทั้งเผยแพร่วัฒนธรรมฝรั่งเศสให้กว้างขวางยิ่งขึ้น ทั้งนี้เพื่อรักษาพื้นที่ “ความเป็นฝรั่งเศส” ไว้ในสังคมโลกที่ไร้พรมแดนทางวัฒนธรรม

● ปัญหาความแตกต่างระหว่างวัฒนธรรม

หัวข้อเนื้อหานี้เป็นสิ่งใหม่ในแบบเรียนภาษาฝรั่งเศสสำหรับชาวต่างชาติที่ไม่เคยปรากฏมาก่อนในแบบเรียนยุคเก่า เนื้อหาที่พบเป็นเนื้อหาที่เกี่ยวกับปัญหาของผู้อพยพ การแบ่งแยก สิทธิมนุษยชน ความแตกต่างระหว่างวัฒนธรรม ชีวิตนักศึกษาต่างชาติในประเทศฝรั่งเศส ปัญหาด้านมนุษยธรรม เป็นต้น ซึ่งปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้สืบเนื่องมาจากการที่มีคนหลากหลายเชื้อชาติต่างภาษา ต่างศาสนา ต่างวัฒนธรรม มาอยู่ร่วมกันในประเทศฝรั่งเศส เห็นได้จากแบบเรียนภาษาฝรั่งเศสสำหรับชาวต่างชาติในยุคใหม่นี้ จะมีการเดินเรื่องผ่านทางตัวละครหลากหลายเชื้อชาติ เช่น ชาวโมร็อกโก ชาวเอธิโอเปีย ชาวโปแลนด์ และชาวจีน ในขณะที่แบบเรียนยุคเก่า จะมีแต่ตัวละครที่เป็นชาวฝรั่งเศสโดยกำเนิดเท่านั้น หัวข้อเนื้อหา



วัฒนธรรมที่พบใหม่นี้สะท้อนให้เห็นปัญหาในสภาพสังคมปัจจุบันของประเทศฝรั่งเศสซึ่งประกอบด้วยพลเมืองที่มาจากหลากหลายวัฒนธรรม

กล่าวโดยสรุปแล้ว เนื้อหาทางวัฒนธรรมในแบบเรียนภาษาฝรั่งเศสสำหรับชาวต่างชาติที่เปลี่ยนไปสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสภาพสังคม ทั้งยังสะท้อนให้เห็นว่าความรู้ทางวัฒนธรรมมีความสำคัญต่อการเรียนภาษาต่างประเทศ ผู้เรียนจึงต้องได้รับข้อมูลด้านวัฒนธรรมที่ทันสมัย สะท้อนสภาพสังคมและวัฒนธรรมที่แท้จริงในขณะนั้น เพื่อประโยชน์ในการสื่อสารด้วยภาษาเป้าหมายให้ประสบความสำเร็จ

ผู้สอนวัฒนธรรม

ในฐานะที่ผู้สอนเป็นสื่อกลางระหว่างวัฒนธรรมของภาษาเป้าหมายกับผู้เรียน ผู้สอนจึงมีส่วนสำคัญมากที่จะทำให้การสอนวัฒนธรรมนั้น ๆ ประสบความสำเร็จหรือไม่ สำหรับการสอนวัฒนธรรมในยุคนี้ซึ่งเน้นในเรื่องสังคมวัฒนธรรมและความเข้าใจระหว่างวัฒนธรรมนั้น ผู้สอนควรคำนึงถึงประเด็นต่อไปนี้

- ก่อนที่ผู้สอนจะสอนให้ผู้เรียนรู้จักเปิดใจ พร้อมเรียนรู้ผู้อื่น เข้าใจผู้อื่นที่มีวัฒนธรรมต่างจากตนนั้น ผู้สอนควรตรวจสอบทัศนคติของตนด้วยว่าตนเองรู้จักเปิดใจ พร้อมเรียนรู้ผู้อื่น เข้าใจผู้อื่นที่มีวัฒนธรรมแตกต่างจากตนหรือไม่ ประเด็นนี้เป็นเรื่องสำคัญมาก หากผู้สอนยังไม่เปิดใจ ไม่เปิดโลกทัศน์ยอมรับความแตกต่างทางวัฒนธรรมของผู้อื่น ก็เป็นการยากที่จะทำให้ผู้เรียนรู้จักยกยอมรับผู้อื่นที่มีวัฒนธรรมแตกต่างจากตน

- ผู้สอนจะต้องทำให้ผู้เรียนตระหนักถึงอุปสรรคทางวัฒนธรรม (cultural barriers) ว่ามีผลต่อความสำเร็จของการสื่อสารภาษาเป้าหมาย เพื่อให้ผู้เรียนเห็นความสำคัญจำเป็นของการเรียนวัฒนธรรม
- ผู้สอนจะต้องเป็นคนทันสมัย ทันโลก ใส่ใจติดตามเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นและเปลี่ยนแปลงไปอยู่เสมอ ผู้สอนจะต้องมีความรู้ความเข้าใจด้านสังคมวัฒนธรรมนั้น ๆ อย่างถ่องแท้ สามารถอธิบายและตอบข้อสงสัยของผู้เรียนได้อย่างถูกต้องชัดเจน การอธิบายที่ไม่ถูกต้องชัดเจน อาจนำไปสู่ความเข้าใจผิดหรือความรู้สึกไม่ชอบเจ้าของภาษาได้
- ผู้สอนต้องใส่ใจวิเคราะห์เนื้อหาวัฒนธรรมที่แทรกอยู่ในบทเรียน ซึ่งให้ผู้เรียนเห็นเนื้อหาวัฒนธรรมนั้น โดยเฉพาะผู้เรียนระดับเริ่มต้นซึ่งยังไม่มีประสบการณ์ในการสังเกตเพียงพอ
- ในการเปรียบเทียบวัฒนธรรมนั้น ผู้สอนต้องไม่บอกว่าวัฒนธรรมไหนดีกว่า ไม่แสดงให้เห็นว่าวัฒนธรรมนั้นสูงกว่า ดีกว่า วัฒนธรรมนี้ ไม่ตัดสินว่าวัฒนธรรมใดเป็นอย่างไรตามความรู้สึกของผู้สอนเอง ผู้สอนควรสร้างทัศนคติที่ดี ไม่ควรทำให้ผู้เรียนมีอคติหรือพยายามที่จะให้ผู้เรียนเปลี่ยนความคิด การอธิบายจะต้องเป็นการให้ข้อเท็จจริง เป็นการวิเคราะห์และให้รายละเอียดเท่านั้น
- ในการเปรียบเทียบวัฒนธรรม ผู้สอนอาจทำได้โดยชี้ให้ผู้เรียนเห็นมุมมองที่แตกต่างทางวัฒนธรรมหรือมุมมองที่ขัดแย้งกันทางวัฒนธรรม เช่น น้ำตึงดูใจ-น้ำตกใจ

- เหมือนกัน-ต่างกัน มุมมืด-มุมสว่าง
ข้อเท็จจริง-พฤติกรรม ประวัติศาสตร์-
สมัยใหม่ คนชรา-คนหนุ่มสาว เมือง-
ชนบท ความเชื่อทางสังคม-พฤติกรรม
ส่วนบุคคล เป็นต้น (Cullen & Sato, 2000)
- ผู้สอนควรทำให้ผู้เรียนตระหนักว่าเรามี
วิธีที่จะมองสิ่งต่าง ๆ ได้หลายวิธี และมี
วิธีแสดงออกต่าง ๆ กันด้วย ความแตกต่าง
นั้นไม่ได้หมายความว่าใครผิดใครถูก
 - ผู้สอนต้องกระตุ้นให้ผู้เรียนรู้จักไตร่ตรอง
วิเคราะห์ข้อมูลทางวัฒนธรรมที่ได้รับและ
ในที่สุดผู้เรียนจะเข้าใจว่าวัฒนธรรมของ
ภาษาเป้าหมายแตกต่างจากวัฒนธรรม
ของตนอย่างไร อันจะนำไปสู่การยอมรับ
ความเข้าใจในเจ้าของภาษา ความเข้าใจ
ในตนเอง และตระหนักถึงคุณค่าของ
วัฒนธรรมของตนเอง
 - ผู้สอนต้องสอนให้ผู้เรียนมี “lecture
autonome” ด้านวัฒนธรรม สามารถ
“อ่าน” คู่สนทนาเจ้าของภาษาออก นั่นคือ
สามารถเข้าใจคู่สนทนาได้จริง ๆ โดย
มองข้ามความคิดแบบเหมารวมว่าเจ้าของ
ภาษานั้น ๆ จะต้องเป็นเหมือนกันหมด
(stéréotypes) รวมทั้งต้องไม่มีอคติกับ
คู่สนทนาด้วย
 - ผู้สอนควรระมัดระวังการเลือกใช้สื่อการ
สอนที่อาจก่อให้เกิดการต่อต้านหรืออคติ
ทางวัฒนธรรม
 - ผู้สอนควรใช้สื่อการสอนและกิจกรรม
ที่หลากหลาย ทันสมัย เหมาะสมกับ
ความสนใจของผู้เรียน
 - เนื่องจากเนื้อหาวัฒนธรรมเป็นหัวข้อ
ที่ค่อนข้างน่าสนใจสำหรับผู้เรียน ผู้สอน
จึงควรเปิดโอกาสและกระตุ้นให้ผู้เรียน

ค้นคว้า แสวงหาความรู้ด้านวัฒนธรรม
ในหัวข้อที่ผู้เรียนสนใจด้วยตัวเอง ซึ่ง
จะเป็นการส่งเสริมให้ผู้เรียนเป็นคนใฝ่รู้
และรู้จักการจัดการเรียนรู้ด้วยตนเอง
อีกด้วย

การเรียนรู้วัฒนธรรมโดยให้ความสำคัญกับ
เรื่องสังคมวัฒนธรรมและความเข้าใจระหว่าง
วัฒนธรรมนั้น นอกจากจะจำเป็นสำหรับการสื่อสาร
ภาษาต่างประเทศแล้ว ยังจำเป็นต่อการดำรงชีวิต
ของเราทุกคนในสังคมโลกที่เป็นพหุวัฒนธรรม
ในปัจจุบันนี้ด้วย หากจะมองให้ใกล้ตัวเข้ามา อีก
ไม่นานนี้คนไทยทุกคนต้องดำรงตนในฐานะพลเมือง
อาเซียนอย่างเต็มตัว การกระตุ้นให้ผู้เรียนมีจิตสำนึก
เรื่องความแตกต่างระหว่างวัฒนธรรมหรือแม้แต่
การที่ผู้สอนย้อนสำรวจทัศนคติตนเองเกี่ยวกับเรื่องนี้
ก็เป็นการเปิดโอกาสให้ได้เตรียมตัวรับมือกับการ
เปิดพรมแดนเศรษฐกิจของอาเซียนในอีกไม่กี่ปี
ข้างหน้าด้วย

บทสรุป

สังคมโลกทุกวันนี้เปลี่ยนแปลงไปอย่าง
รวดเร็วเมื่อเทียบกับสมัยก่อนและดูเหมือนว่าการ
เปลี่ยนแปลงนี้จะส่งผลกระทบต่อการสอน
วัฒนธรรมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ทั้งในส่วนของวิธีการ
สอนที่จะต้องพัฒนาไปเพื่อตอบสนองความต้องการ
ของสังคม เนื้อหาวัฒนธรรมที่ต้องปรับเปลี่ยนให้
ทันสมัย ทันยุคทันเหตุการณ์ เพื่อให้ผู้เรียนได้รับ
ข้อมูลที่เป็นประโยชน์และสามารถนำไปใช้ได้จริงใน
สังคมขณะนั้น หรือแม้แต่ในส่วนของครูผู้สอนเอง
ที่ต้องปรับตัว ปรับวิธีคิดและบทบาทของตนให้
สอดคล้องกับสิ่งที่เปลี่ยนไป เพื่อให้การเรียนการสอน
วัฒนธรรมบรรลุวัตถุประสงค์และเกิดประโยชน์
สูงสุดต่อผู้เรียน เมื่อโลกยังคงหมุนไป ก็น่าติดตาม
ว่าการสอนวัฒนธรรมจะหมุนตามโลกไปอย่างไร

บรรณานุกรม

หนังสือภาษาไทย

- ชนยา ด้านสวัสดิ์ สิริจิตต์ เดชอมรชัย และจุฑามาศ ประมูลมาก. (๒๕๕๓). รายงานการวิจัย การเปลี่ยนแปลงเนื้อหาวัฒนธรรมในแบบเรียนภาษาฝรั่งเศสสำหรับชาวต่างชาติ. คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- เมตตา วิวัฒนากุล. (๒๕๔๘). การสื่อสารต่างวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ราเชน มีศรี. (๒๕๔๘). สื่อนักภาษาอังกฤษ: การสอนวัฒนธรรมของเจ้าของภาษาในห้องเรียน. ใน เรืองรัชนี้ นิ่มนวล และคณะ (บรรณาธิการ). มิติเพื่อการพัฒนาภาษา: กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ, หน้า ๔๔-๕๘. ศูนย์ตำราและเอกสารทางวิชาการ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- รัศมี จิวเจียม. (๒๕๓๘). การวิเคราะห์แบบเรียนภาษาฝรั่งเศสชุด MÉTHODE ORANGE สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย. กรุงเทพฯ: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- สอากค์ มะลิกุล. (๒๕๓๕). รายงานการวิจัย การพัฒนาเอกสารเสริมความรู้วัฒนธรรมฝรั่งเศส สำหรับครูสอนภาษาฝรั่งเศส. คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สุภัทรา อักษรานุเคราะห์. (๒๕๓๒). การสอนทักษะทางภาษาและวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

หนังสือภาษาต่างประเทศ

- Barthélémy, F., Groux, D. & Porcher, L. (2011). *Le français langue étrangère*. Paris: L'Harmattan.
- Boyer, H., Butzbach, M. & Pendaux, M. (2001). *Nouvelle introduction à la didactique du français langue étrangère*. Paris: Clé International.
- Conseil de l'Europe, Comité de l'éducation. (2001). *Un cadre européen de référence pour les langues*. Paris: Les éditions Didier.
- Cullen, S.R. & Sato, K. (2000). Practical Techniques for Teaching Culture in the EFL Classroom. *Techniques*. Available: <http://iteslj.org/Techniques/Cullen-Culture.html>. [Accessed 10 March 2012].
- Cuq, J.-P. & Gruca, I. (2003). *Cours de didactique du français langue étrangère et seconde*. Grenoble: PUG.
- De Carlo, M. (1998). *L'interculturel*. Paris: Clé International.
- Dumont, R. (2008). *De la langue à la culture: un itinéraire didactique obligé*. Paris: L'Harmattan.
- Windmüller, F. (2011). *Français langue étrangère (FLE): l'approche culturelle et interculturelle*. Paris: Belin.
- Zarate, G. (1986). *Enseigner une culture étrangère*. Paris: Hachette.

ภาคผนวก ตัวอย่างเนื้อหาวัฒนธรรมที่ปรากฏในแบบเรียนสมัยใหม่

ศิลปะเชิงพหุวัฒนธรรม



ที่มา: Alors? I p. 161

ความแตกต่างระหว่างวัฒนธรรม



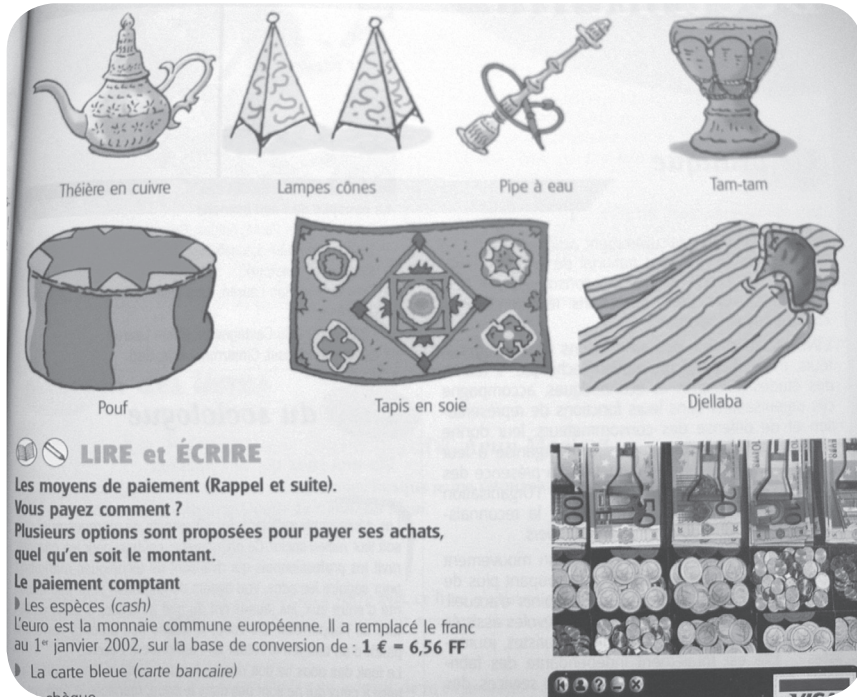
ที่มา: Entrée en matière I p. 7

ความแตกต่างระหว่างวัฒนธรรม



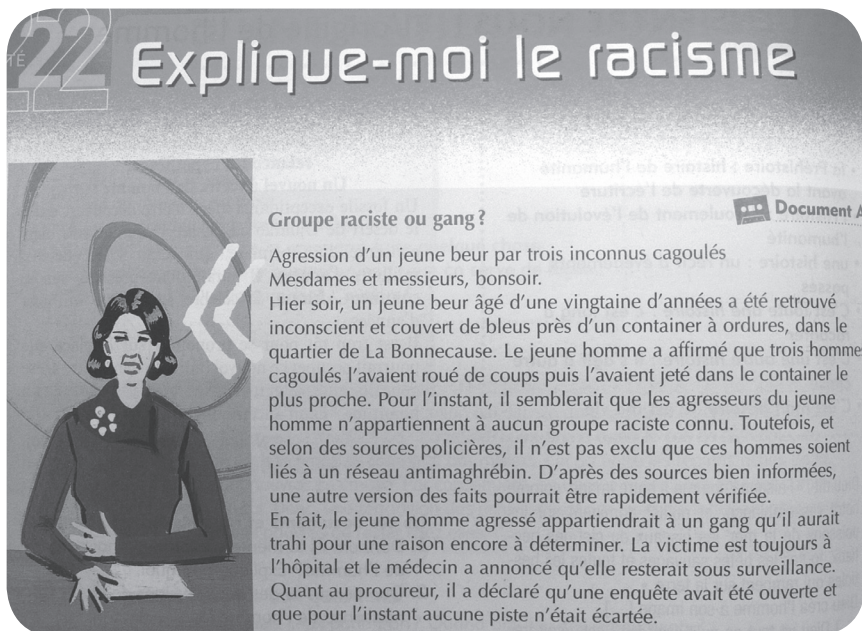
ที่มา: Ici II p. 9

ความแตกต่างระหว่างวัฒนธรรม



ที่มา: Métro Saint-Michel II p. 91

การแบ่งแยกสีผิว



ที่มา: Entrée en matière I p. 168

การเหยียดสีผิวในโลกการทำงาน

14] Emploi et discrimination

a)  Écoutez les messages reçus sur le répondeur de Radio Flash, le thème du jour est la discrimination dans le monde du travail.

b)  Écoutez encore les messages et choisissez la phrase qui raconte le mieux ce que vous avez entendu.

MESSAGE 1 Farid Ikram

1. Un Arabe ou un Noir doit travailler dans les magasins. Son oncle a ouvert une société de comptabilité aux USA.
2. Pour réussir, les Arabes et les Noirs doivent créer leur propre entreprise. Son oncle a quitté la France pour pouvoir travailler.

MESSAGE 2 un Français d'origine antillaise

1. Pour lui, être français et noir en même temps est une difficulté.
2. Il est noir mais français alors tout est facile pour lui.

MESSAGE 3 Claire, de Paris

1. Elle veut donner son opinion plutôt positive sur la discrimination.
2. Elle travaille dans le recrutement et constate qu'il y a beaucoup de discrimination dans son entreprise.

MESSAGE 4 Messaoud, de Montpellier

1. Messaoud souffre du racisme dans son parcours professionnel à cause de ses origines.
2. Messaoud est très diplômé et pourtant il n'arrive pas à trouver un travail.

MESSAGE 5 Sandrine, de Brest

1. Pour elle, la discrimination est un sujet qui concerne l'ensemble des gens.
2. Pour elle, les femmes, les vieux et les étrangers doivent agir contre la discrimination.

c)  Par deux, échangez vos opinions sur les phrases suivantes.

Une importante société de marketing à Dunkerque a pour consigne de recruter uniquement des « personnes ayant un nom bien français, italien ou espagnol ».

Une petite annonce pour un poste d'accueil recherche une french native ...

Les métiers en contact direct avec la clientèle sont plus touchés par des demandes du type « BBR » (pour Bleu Blanc Rouge).



SOS Racisme cite un cas extrême : une grande entreprise française demande dans un fax « des jeunes femmes de 18 à 22 ans, taille 40 maxi, BBR » pour des emplois d'hôtesse de vente.

d)  Ces problèmes existent-ils dans votre pays ? Discutez-en avec vos voisins.